

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1943-06-03, iš Štuthofo - į Vilnių

Meine Adresse:

Meine Adresse:
Prof. Dr. Balys Sruoga
Lager Stutthof bei Danzig
Block VIII E

Stutthof, d. 3 Juni 1943

Meine liebe Wanduk,

Du kannst Dir vorstellen meine Freude, als ich von Dir die Postkarte bekommen habe. Du hast mir viel Kräfte gegeben. Ich freue mich sehr, dass Dalia so brav ist, - küsse Sie von mir sehr herzlich. Nach deinem Brief bin ich ruhiger geworden. Jetzt geht es mir wohl. Wir wohnen alle zusammen wie in einem Hotel unter besonderem Aufsicht unseres Arztes, der sorgt für unsere Gesundheit und repariert jede Kleinigkeit. Ich bin vollständig gesund. Jeder von uns kann nach Belieben arbeiten oder nicht arbeiten - zu Hause sitzen. Wir haben im dem Speisezimmer Radio, Schachspiel, Kartenspiel und so weiter. Ich habe gewählt die Arbeit: ich arbeite freiwillig in dem Lagerbüro, habe in meiner vorgesetzten sehr guten, vernünftigen Leute und sehr netten Arbeitskameraden. Bei der Arbeit die Zeit sehr schnell vergeht und die Heimatveh ist nich so schmerzlich fühlbar. Unsere Verpflegung mit Speisen ist gut. Ich habe ab jetzt das Recht ein Brief jede Woche zu schreiben und zu bekommen. Also, im Monat ich kann von dir 4 Briefe bekommen. Es ist auch mir gestattet jede Woche ein Paket mit Lebensmitteln zu bekommen (bis 2 Kilo - netto). Ein Paket von dir habe ich in voller Ordnung bekommen. Das Paket über Tilsit bisher ist noch nicht gekommen. Ein Päckchen bis 1 klgr. man kann senden als eingeschriebene Sendung, - solche Päckchen kommen sehr schnell. Ich bin sehr froh, dass bei dir alles in Ordnung ist. Wie war es mit Dalia's Examinen? Schicke mir deine und Dalia's kleine Fotografien, - ich habe das Recht sie zu bekommen. Über meine Gesundheit du kannst vollständig ruhig sein. Sogar meine Nerven sind nicht so schlimm, wie Du erwarten kanntest. Schreibe [1r] // [1v] // mir mehr über dein Leben, über Dalia, über Vater. Du kannst auch Rauchwaren etwas mehr mir schicken. Dich und Dalia ich sehe sehr oft in Träumen. Küsse und grüsse Dalia von mir, - ich habe keine Worte um meine Gefühle für sie beide zu aussprechen.

Schöne Grüsse an alle unsere Nachbarn und Bekanten. Schreibe mir nur an die Adresse, die aben angegeben ist.

Nochmals grüsse und küsse Dich.

Dein Balys

Heute, 3. Juni, habe ich von Dir zwei Paketen gekriegt. Alles in Ordnung. Blos, Brot ist etwas grün geworden. Besten, besten Dank. Jetzt fette Lebensmittel habe ich genug, - es reicht für längere Zeit. Auch Kuchen ist sehr gut. Danke bestens[,] meine Liebe. Fette Sache Du selbst hast sehr wenig! Auch Brot ist sehr schmenhaft.

Ich danke Dir und küsse Dich, und danke!

Dein Balys

Gestern, am 5 Juni, kom dein Brief vom 24 Mai, – bestens, bestens danke! Es hat mir viele Erlebnisse gebracht! Ich hoffe auch auf baldiges wiedersehen, aber genau weiss ich nichts. Schicke mir eigeschriebenen Päckchen (bis 1 Klgr.) als Brief, – ich möchte haben eine Tube Rasierpasta „Skutal“ (liegt in meinem Schrank, links, oben). Küsse und danke von mir Dalia.

Dein Balys [2r] // [2v] //

Mano adresas:
Prof. dr. Balys Sruoga
Stutthofo stovykla prie Danzigo
Blokas VIII E

Stutthof, 1943 m. birželio 3 d.

Mano brangi Vanduk,

Gali įsivaizduoti, kaip džiaugiasi, kai gavau Tavo atvirutę. Tu man suteikei daug jėgų. Aš nepaprastai džiaugiuosi, kad Dalia tokia šauni, – pabučiuok ją nuo manęs labai nuoširdžiai. Gavęs Tavo laišką apsiraminau. Dabar jaučiuosi gerai. Mes visi kartu gyvename tarsi viešbutyje, prižiūrimi gydytojo, kuris rūpinasi mūsų sveikata ir gydo kiekvieną niekniekį. Esu visiškai sveikas. Kiekvienas iš mūsų savo nuožūra gali dirbti arba nedirbti – niekur neiti. Valgomajame yra radijas, šachmatai, kortos ir t. t. Aš pasirinkau darbą: savanoriškai dirbu stovyklos raštinėje, mano viršininkai labai geri ir protingi žmonės, o bendradarbiai nepaprastai malonūs [1]. Dirbant laikas labai greit prabėga ir tėvynės ilgesys ne taip skausmingai jaučiamas. Aprūpinimas maistu geras. Nuo dabar įgijau teisę kiekvieną savaitę rašyti ir gauti po laišką. Taigi per mėnesį aš galiu gauti nuo Tavęs keturis laiškus. Be to, man leista kiekvieną savaitę gauti po siuntinį su maisto produktais (neto – iki dviejų kilogramų). Vieną Tavo siuntinį, tvarkingą ir sveiką, aš jau gavau. Siuntinys per Tilžę dar iki šiol neatėjo. Siuntinius iki vieno kilogramo galima siųsti registruotus, – tokie siuntiniai ateina labai greit [2]. Labai džiaugiuosi, kad Tau viskas gerai. O kaip Dalios egzaminai? Atsiųsk man savo ir Dalios nedideles fotografijas, – aš turiu teisę jas gauti [3]. Būk rami dėl mano sveikatos. Netgi mano nervai nėra tokios blogos būklės, kaip Tu galėtum tikėtis. Parašyk [1r] // [1v] // man daugiau apie savo gyvenimą, apie Dalią, apie tėvą. Gali man siųsti daugiau rūkalų. Tave ir Dalią aš labai dažnai sapnuoju. Pabučiuok ir pasveikink Dalią nuo manęs, – aš negaliu išsakyti žodžiais savo jausmų jums abiems.

Kuo geriausi linkėjimai visiems mūsų kaimynams ir pažįstamiems. Tik rašyk man laiško pradžioje nurodytu adresu.

Dar kartą sveikinu Tave ir bučiuoju.

Tavo Balys

Šiandie, birželio 3 d., gavau du Tavo siuntinius [4]. Viskas gerai. Tik duona šiek tiek pažaliavo. Labai, labai ačiū. Dabar aš turiu pakankamai riebaus maisto, – užteks ilgam [5]. Pyragas irgi labai geras. Širdingai dėkoju, mano mieloji. Sotaus maisto Tu pati labai mažai turi! [6] Duona taip pat labai skani.

Dėkoju Tau ir bučiuoju Tave, ir dar kartą dėkoju!

Vakar, birželio 5 d., atėjo Tavo laiškas, rašytas gegužės 24 d., – labai, labai ačiū! Jis sužadino daug išgyvenimų! Aš irgi tikiuosi, kad mes greit pasimatysim, bet tiksliau nieko nežinau [7]. Atsiųsk man registruotą siuntinį (iki vieno kilogramo) kaip laišką, – aš norėčiau gauti tūbelę skutimosi pastos „Skutal“ (ji yra mano spintoj, kairėj, viršuj). Pabučiuok nuo manęs Dalią ir padėkok jai.

Tavo Balys [2r] // [2v] //

KOMENTARAI

[1] Laiškas rašytas, pasikeitus lietuvių inteligentų situacijai lageryje: „1943 m. gegužės 31 d. grupė buvo išrikiuota dar syki, ir pats lagerio viršininkas T. Majeris oficialiai pranešė, kad aukštesnės vyresnybės įsakymu nuo šiol jie vadinsis „garbės kaliniai“ (Ehrenhaftlinge), arba įkaitais, ir oficialiai turės geresnes negu kiti kaliniai gyvenimo sąlygas“ (Algis Samulionis, *Balys Sruoga*, Vilnius: Vaga, 1986, p. 330).

„Prievarta nevarė į darbus; tačiau dirbo visi – pirmaisiais mėnesiais bijodami, kad atsisakius dirbti sušaudys, vėliau norėdami išlaikyti savo rankose geresnes tarnybas biuruose ir vidaus komandose. Visi jautė, kad išskirtinė padėtis, akimirksniu prasidėjusi, akimirksniu gali ir baigtis, o tada geresnės pareigos būtų vienintelė galimybė išlikti gyvam. Grupė, be to, gavo leidimą gauti iš namų siuntinius (netrukus tai buvo leista ir visam lageriui). Nors siuntinių kiekis ir svoris buvo ribojami, o didžioji atsiunčiamų gėrybių dalis atitekdavo visokio plauko stovyklos viršininkams ir prižiūrėtojams, papildomas maisto šaltinis sustiprino grupės kalinius fiziškai ir davė progos palenkti savo pusėn vieną ar kitą pareigūną. Leista siųsti laiškus – iš pradžių kas dvi savaitės, vėliau – kas savaitę, t. y. dvigubai dažniau negu numatė bendrosios lagerio taisyklės. Tiesa, kaip ir anksčiau, laiškus reikėjo rašyti tik vokiškai, nustatytos apimties ir turinio, be to, kiekvieną jų peržiūrėdavo lagerio cenzūra, tikrindama, kad nebūtų jokių žinių apie lagerio pobūdį ir tikrąją kalinių padėtį; kai kurie laišakai buvo naikinami. Lietuvius „garbės kalinius“, be to, kartais pasiekdavo ir vienas kitas vokiškas laikraštis. Labai svarbus dalykas buvo grupės nario, vieno geriausių ir rūpestingiausių lagerio gydytojų A. Starkaus gražinimas gyventi prie visos grupės (anksčiau jis gyveno prie ligoninės): tai garantavo visiems „garbės kaliniams“ tokią reikalingą po pirmų mėnesių medicininę pagalbą.

Be abejo, tai buvo išimtinė padėtis lageryje. [...] Todėl suprantama, kad visų kalinių (ir lietuvių, kurių lageryje buvo apie tris-keturis šimtus) akyse „garbės kaliniai“ tiek savo geresne bei švaresne apranga, tiek neįprastais geltonais raisčiais ant rankovių, tiek atokesne laikysena iš karto sukėlė nuostabą ir nepasitikėjimą. Ėjo visokie gandai: kad į lagerį atvežta Lietuvos vyriausybė, tik neaišku kokia – gal senų laikų, o gal nauja, bet neįtikusi hitlerininkams; kad ją vokiečiai greitai paleis arba greitai sušaudys ir pan. Nepasitikėjimas atslūgo palaipsniui – mat grupė ir toliau dirbo lygia greta su kitais kaliniais, nors ir lengvesnius darbus, o vėliau daug lėmė bendravimo bei savitarpio pagalbos santykiai“ (Algis Samulionis, *Balys Sruoga*, Vilnius: Vaga, 1986, p. 331–332).

[2] „Paskutinis sakiny užbrauktas raudonu [ir mėlynu] cenzoriaus pieštuku: „senden als eingeschriebene Sendung, – solche Päckchen kommen sehr schnell“ [„siųsti registruotus, – tokie siuntiniai ateina labai greit“] (Vandos Sruogienės pastaba).

[3] „Paskutinis sakiny perbrauktas mėlynu pieštuku: „Schicke mir deine und Dalia's kleine Fotografien, – ich habe das Recht sie zu bekommen“ [„Atsiųsk man savo ir Dalios nedideles fotografas, – aš turiu teisę jas gauti“] (Vandos Sruogienės pastaba).

[4] 1943 m. birželio mėn. Vanda Sruogienė Baliui Sruogai išsiuntė siuntinį („Medus, tirpyti lašiniukai, kumpis, kava, duona, papirosai, degtukai, balti sausainiai“), kurį Balys Sruoga „gavo tikrai“ (Vanda Sruogienė, „Sąrašas siuntinių, siųstų į Stutthofą“, žr. rinkinys „Koncentracijos stovykla Stutthof (1939–1945)“, in: *BLKMČ BS*).

- [5] Buvęs Štuthofio koncentracijos lagerio kalnys, kunigas Stasys Yla prisiminė „riebių siuntinėlių“ iš Lietuvos naudą: „Tie maži duonos trupiniai ir tas gabalėlis lašinių iš siuntinėlių, gaunamų retkarčiais iš Lietuvos, padėjo mums atsistoti ant kojų. Gal ir savijauta, patekus į biurus, palaikė mūsų jėgas. Padėtis pamažu gerėjo ir mums ilgainiui susidarė iliuzija, kad esame pilnai atsigavę“ (Stasys Yla, *Žmonės ir žvėrys Dievų miške: Kaceto pergyvenimai, Putnam: Immaculata, 1951, p. 153*).
- „Dar labiau maisto būklė pagerėjo, kai iš namiškių pradėjo eiti pirmieji siuntinėliai. Jie buvo, tiesa, reti, nedrąsūs ir kuklūs, nes mūsų namiškiai dar nebuvo tikri, ar jų siuntinius gausime ir nesusivokė, ką galėtų siųsti. O mums reikėjo tik duonos ir riebalų, duonos ir riebalų ir keletos cibulių...
Bet mes savo laiškuose nelabai ir prašėme tų siuntinių, nes tikėjomės greitai grįžti, o iš kitos vėl pusės, daugelis gerai žinojome, kad ir namuose tų riebalų nėra per daug“ ([Antanas Kučinskas], A. Gervydas, *Už spygliuotų vielų, Chicago: Lietuvių katalikų spaudos draugija, 1950, p. 86*).
- [6] Balio Sruogos dukra liudijo, kaip ji su mama gyveno, suėmus tėvą, kraštą okupavus vokiečiams: „Maisto reikalai Vilniuje vis blogėjo, net duonos gaudavom tik su kortelėmis, ir ji buvo jau perpus prifaršuruota pjuvenų. Visi draugai liesėjo ir laibėjo, o Jurgis [Blekaitis] mums atrodė kasdien ilgesnis (beje, jo mama per Velykas pavaišino mane labai skaniu, seniai matytu tortu). Į pilnas gėrybių maisto parduotuves mums draudė įeiti užrašai: „Nur für Deutsche“ [„Tik vokiečiams“]. Gyvenom pusbadžiu, dalinomės retais siuntiniais iš kaimo, kuris neįsivaizdavo, kaip nuo alkio gurguliuoja mūsų pilvas. Ypač nepatogu būdavo koncertų salėje, kai klausantis *piano pianissimo* pasigirdavo pavasariinių varlių kurkčiojimais...
Kebly buvo gauti drabužių, ypač apavo. Mes, merginos, pradėjom po miestą vaikščioti basos, lyg naują madą demonstruodamos. Bet į teatrą nebatuotų administratorius Vasiliauskas neįleisdavo, ir tai labai žeidė mūsų orumą. Alytė [Fledžinskaitė] sugalvojo siūti basutes iš suktų virvių, tad ir siuvomės visos, vėl didžiudamosi savo išradingumu. O trūko visko: ir muilo, ir dantų pastos, žinoma, – kavos, šokolado, sviesto, sūrio...“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 52-53*).
- Baliui Sruogai siuntinėliai ruošti iš Vandos Daugirdaitės tėvo Kazimiero Daugirdo ūkio gėrybių: „Būgiuose niekas apie frontą negalvojo, dirbo ūkio darbus, valgė rūkytus lašinius, kurių Vilniuje seniai nė su žiburiu negalėjom rasti. Rytai kabinom pusmarškone košę su riebiu pamirkalu, užsigerdami šviežiu, ką tik pamelžtu pienu. Kaimas Žemaitijos glūdumoj neįsivaizdavo, kad mieste mes gyvenom pusbadžiu. Gal todėl senelis Daugirdas man atsiųsdavo siuntinėlių (jie būdavo tvirtai, rūpestingai mišku tebekvepiančiom lentelėm senelio apkalti), kurių didžiausią dalį sudarydavo sodo riešutai – mudviejų senas skanėstas, tačiau karo metu jis nenumalšindavo ilgesio užkrimsti ko nors stipresnio. O mama kepė maistingus plokštinius ir mažais pakeliais siuntinėjo Baliui, nes Vieksnių paštas dar veikė normaliai.
[...]
Rugpjūčio pradžioj saulė vis dar negailėjo skaidrių spindulių, didesni dulkių kamuoliai gaubė kelius, o lietu žadančių debesų nesimatė. Mama vis kepė kaloringus pyragėlius ir siuntinėjo Baliui į Stutthofą dar tebeveikiančiu paštu“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 74-75; 89*).
- [7] „Labai skaudžiai B. Sruogą žeidė nuolatiniai gandai apie jų grupės paleidimą“ (Algis Samulionis, *Balys Sruoga, Vilnius: Vaga, 1986, p. 335*).
- „Viltys greitai išeiti į laisvę subirdavo į visišką neviltį“ (Stasys Yla, *Žmonės ir žvėrys Dievų miške: Kaceto pergyvenimai, Putnam: Immaculata, 1951, p. 206*).